Lieta Nr.SKC-156/2014

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu Andas Briedes un Normunda Salenieka

ATSEVIŠĶĀS DOMAS

Rīgā, 2014.gada 28.novembrī

[1] Augstākās tiesas Civillietu departaments paplašinātā sastāvā, izskatot civillietu /pers. E/ un /pers. F/ prasībā pret /pers. G/ par noziedzīga nodarījuma rezultātā radušos materiālo zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzināšanu sakarā ar /pers. G/ kasācijas sūdzību, ar 2014.gada 27.novembra spriedumu atcēla Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2012.gada 4.jūnija spriedumu daļā, ar kuru apmierināta prasība par morālā kaitējuma atlīdzības un tiesāšanās izdevumu piedziņu, atstājot negrozītu spriedumu daļā par ārstniecības izdevumu piedziņu.

[2] Diemžēl Civillietu departamenta spriedumā atzītajam nevaram piekrist un uzskatām, ka Rīgas apgabaltiesas spriedums bija atceļams arī daļā par ārstniecības izdevumu piedziņu.

[2.1] Prasību daļā par ārstēšanās izdevumu piedziņu no /pers. G/ apelācijas instances tiesa pamatojusi ar Civillikuma 2347.pantu, kura pirmajā daļā vispārīgā veidā noteikta civiltiesiskā atbildība par personai nodarītajiem miesas bojājumiem, uzliekot atbildību personai, kas miesas bojājumus nodarījusi. Tiesa uzskatījusi, ka nedz minētā panta otrā daļa, kurā paredzēti īpaši noteikumi paaugstināta bīstamības avota izraisītu zaudējumu atlīdzināšanai, nedz Ceļu satiksmes likuma 44.pants, kas noteic par ceļu satiksmes reglamentējošo normatīvo aktu pārkāpuma rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu, neizslēdz cietušās personas tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu tieši no vainīgās personas, nevis transportlīdzekļa īpašnieka.

Mūsu ieskatā, apelācijas instances tiesa kļūdījusies iepriekš minēto materiālo tiesību normu interpretācijā un līdz ar to Civillikuma 2347.panta pirmo daļu uz konkrētās lietas apstākļiem attiecinājusi bez pietiekama pamata.

[2.2] Lietā nav strīda, ka ceļu satiksmes negadījumu izraisījušās automašīnas /TL marka/ ar valsts reģistrācijas Nr./reģistrācijas numurs/ īpašniece ir AS /Nosaukums B/, kas minētās normas izpratnē ir paaugstinātā bīstamības avota valdītājs. /pers. G/ negadījuma brīdī automašīnu vadīja, būdams darba tiesiskajās attiecībās ar AS /Nosaukums B/, pildot darba pienākumus.

[2.3] Par miesas bojājumu nodarīšanu likumā noteiktos gadījumos var saukt pie krimināltatbildības, kā tas ir noticis arī šajā gadījumā. Taču ar to, ka /pers. G/ ir notiesāts par Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā (2004.gada 12.februāra likuma redakcijā) paredzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un sodīts ar brīvības atņemšanu uz diviem gadiem nosacīti ar pārbaudes laiku vienu gadu, cietušajam radītās civiltiesiskās sekas netiek novērstas.

Civillikuma 2347.pantā paredzētā civiltiesiskā atbildība par personai nodarītu kaitējumu iestājas nevis par pašu miesas bojājumu, bet gan par tā rezultātā nodarītajām sekām. Atbildība izpaužas pienākumā atlīdzināt tos izdevumus, kas radušies šo miesas bojājumu ārstēšanas rezultātā *(sk. Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. - Rīga: Mans Īpašums, 1998, 627.lpp.)*.

Minētā panta pirmajā daļā atbildība ir noteikta tam, kura prettiesiskas rīcības rezultātā miesas bojājumi ir nodarīti, proti, vainīgajai personai. Savukārt panta otrajā daļā atbildība ir noteikta paaugstinātas bīstamības avota valdītājam (īpašniekam, glabātājam, lietotājam).

Likumdevējs, vēlēdamies ar tiesiskiem paņēmieniem risināt jautājumu par tādu mantisko seku novēršanu, kuras var rasties paaugstinātas bīstamības avota ekspluatācijas gaitā, iekļāvis Civillikuma 2347.pantā otro daļu, kurā paredzējis īpašus noteikumus attiecībā uz zaudējumu atlīdzību, ko izraisījis paaugstinātas bīstamības avots. Šie īpašie noteikumi attiecas uz atbildību neatkarīgi no vainas *(K.Torgāns. Saistību tiesības. II daļa. Mācību grāmata. - Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 280.lpp.)*.

Tas nozīmē, ka neatkarīgi no tā, kura persona ir vainojama ceļu satiksmes negadījuma izraisīšanā, ja kaitējums radies ekspluatējot paaugstinātas bīstamības avotu, tostarp transportlīdzekli, civiltiesiskās atbildības subjekts ir šī paaugstinātā bīstamības avota tiesiskais valdītājs. Minētais gan neattiecas uz gadījumu, kad paaugstinātā bīstamības avota īpašnieks, glabātājs vai lietotājs valdījumu zaudējis citas personas prettiesisku darbību rezultātā, taču šajā lietā tādi apstākļi nav konstatēti.

[2.4] Saeima 1997.gada 1.oktobrī pieņēma Ceļu satiksmes likumu, kas spēkā stājās 1997.gada 4.novembrī. Atbilstoši minētā likuma 2.pantam tā mērķis ir: 1) noteikt ceļu satiksmes norises un ceļu satiksmes drošības organizatoriskos un tiesiskos pamatus Latvijā, lai aizsargātu cilvēku dzīvību un veselību, vidi, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām piederošo mantu; 2) regulēt mehānisko transportlīdzekļu īpašuma, turējuma un lietošanas tiesību iegūšanu, kā arī transportlīdzekļu īpašnieku, turētāju un lietotāju atbildību. Tātad no teiktā izriet pareizas ceļu satiksmes organizācijas nodrošināšana un ceļu satiksmē iesaistīto personu tiesību un interešu aizsardzība, vienlaikus regulējot transportlīdzekļu īpašnieku, turētāju un lietotāju atbildību.

Tulkojot likumā iekļauto 44.pantu, kura nosaukums ir „Zaudējumu atlīdzināšana", kontekstā ar likuma mērķi, secināms, ka šī norma attiecas uz ceļu satiksmes negadījumā cietušajiem un viņu iespējām un garantijām panākt viņiem nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu.

Minētā likuma (šeit un turpmāk likuma redakcijā, kas bija spēkā ceļu satiksmes negadījuma brīdī /datums/) 44.panta otrā daļa paredzēja, ka par transportlīdzekļa ekspluatācijas rezultātā nodarīto zaudējumu atbild transportlīdzekļa īpašnieks vai valdītājs, ja viņš nepierāda, ka zaudējums radies nepārvaramas varas dēļ, ar paša cietušā nodomu vai cietušā rupjas neuzmanības dēļ vai arī citu iemeslu dēļ, kuri saskaņā ar likumu atbrīvo no atbildības par zaudējumu atlīdzību (..). Tātad atbilstoši pantā noteiktajam, atbildība par zaudējumiem, kas radušies ceļu satiksmē transportlīdzekļa ekspluatācijas rezultātā, ir paredzēta transportlīdzekļa īpašniekam vai valdītājam. Savukārt šā panta trešajā daļā ir reglamentēts, kādos gadījumos atbildība ir transportlīdzekļa turētājam.

Minētajā normā ietverto jēdzienu noskaidrošanai ir izmantojamas Ceļu satiksmes likuma 1.pantā dotās likumā lietoto jēdzienu definīcijas, kurām atbilstoši šā likuma izpratnē atbildētājs nav atzīstams nedz par automašīnas īpašnieku (24.punkts), nedz valdītāju (29.punkts), nedz turētāju. Skaidrojot jēdzienu transportlīdzekļa turētājs, likumdevējs īpaši uzsvēris, ka par transportlīdzekļa turētāju nav uzskatāma persona, kas transportlīdzekli lieto uz dienesta vai darba tiesisko attiecību pamata (25.punkts).

No iepriekš teiktā secināms, ka atbilstoši Ceļu satiksmes likuma 44.pantam par ceļu satiksmes negadījuma rezultātā nodarīto zaudējumu atbild transportlīdzekļa īpašnieks, valdītājs vai turētājs, nevis persona, kas transportlīdzekli lietojusi uz dienesta vai darba tiesisko attiecību pamata.

Ņemot vērā Ceļu satiksmes likuma mērķi, tā normas, tostarp attiecībā uz ceļu satiksmes drošību reglamentējošu aktu pārkāpuma rezultātā nodarītā zaudējuma atlīdzināšanu, ir speciālās normas. Tādēļ Civillikuma 2347.pants ir piemērojams tiktāl, ciktāl to neierobežo speciālā norma (Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma 9.panta sestās daļas 2.punkts).

Tiesas arguments, ka Ceļu satiksmes likuma 44.panta otrās daļas norma pēc jēgas neizslēdz cietušās personas tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu tieši no vainīgās personas, ne ar ko nav pamatots. Pārsūdzētajā spriedumā nav norādīti apsvērumi, kādēļ tiesa uzskatījusi, ka konkrētajā gadījumā civiltiesiskās atbildības subjekts ir nosakāms tikai un vienīgi saskaņā ar Civillikuma 2347.panta pirmās daļas normu, un nav jāņem vērā nedz šā

panta otrajā daļā paredzētie noteikumi par paaugstinātās bīstamības avota īpašnieka civiltiesisko atbildību, nedz speciālās normas (Ceļu satiksmes likuma 44.panta) noteikumi attiecībā uz tādu zaudējumu atlīdzināšanu, kas radušies ceļu satiksmes drošību reglamentējošo aktu pārkāpuma rezultātā.

[2.5] Turklāt Ceļu satiksmes likuma 44.panta piektajā daļā noteikts, ka civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas gadījumā trešajai personai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas kārtību regulē atsevišķs likums par civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu.

Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieki pēc likuma ir pakļauti civiltiesiskās atbildības obligātajai apdrošināšanai (turpmāk arī OCTA). Ieviešot OCTA tika risināti divi galvenie jautājumi: 1) nodrošināt cietušo intereses, radot viņiem iespējas saņemt kaitējuma atlīdzību jebkurā gadījumā, arī tad, kad nodarītājam nav pietiekamu līdzekļu; 2) radīt zināmu drošību arī sauszemes transportlīdzekļu īpašniekiem, ka savas darbības dēļ viņi nenonāks bezcerīgā situācijā, visu mūžu maksājot lielas summas par kādu likteņīgu kļūdu *(K.Torgāns. Saistību tiesības. Mācību grāmata. - Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 453.lpp.).*

Saskaņā ar likuma „Par apdrošināšanas līgumu" 1.panta 16.punktu civiltiesiskās atbildības apdrošināšana ir apdrošināšana, kad tiek apdrošināta personas civiltiesiskā atbildība par tās darbības vai bezdarbības rezultātā radītajiem zaudējumiem trešajai personai.

/pers. G/ izraisītā ceļu satiksmes negadījuma brīdī civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu reglamentēja 1997.gada 13.martā pieņemtais Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums, kas bija spēkā līdz 2004.gada 1.maijam.

Atbilstoši minētā likuma noteikumiem, ja transportlīdzekļa īpašnieka vai tiesīgā lietotāja civiltiesiskā atbildība ir apdrošināta (3.panta pirmā daļa), tad, iestājoties apdrošināšanas gadījumam, nevis šīm personām, bet apdrošinātājam, kurš apdrošinājis zaudējumu nodarījušā transportlīdzekļa īpašnieka civiltiesisko atbildību, saskaņā ar apdrošinātāja atbildības limitu jāatlīdzina šajā likumā noteiktajā kārtībā novērtētie zaudējumi, kas ceļu satiksmes negadījumā nodarīti trešajai personai (18. un 21.pants). Zaudējumus atlīdzina tas apdrošinātājs, kurš apdrošinājis zaudējumu nodarījušā transportlīdzekļa īpašnieka civiltiesisko atbildību (33.panta pirmā daļa).

Tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu saskaņā ar Civillikumu no īpašnieka vai valdītāja cietušajam rodas tad, ja tie pārsniedz noteikto apdrošinātāja atbildības limitu vai tie vispār nav atlīdzināmi saskaņā ar OCTA likumu (18.panta otrā daļa). Kā norādīts tiesību doktrīnā, Civillikumā noteiktā atbildība par kaitējuma nodarīšanu noteiktos gadījumos papildina apdrošināšanas dotās garantijas, ļaujot prasīt zaudējumus, kas pārsniedz apdrošināšanas atlīdzību *(K.Torgāns. Saistību tiesības. Mācību grāmata. - Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 442.lpp.).*

No lietas materiāliem redzams un to konstatējusi arī apelācijas instances tiesa, ka /pers. G/ vadītās ceļu satiksmes negadījumā iesaistītās dienesta automašīnas īpašnieces AS /Nosaukums B/ civiltiesiskā atbildība bija apdrošināta AAS „Ergo Latvija" un apdrošinātāja /pers. E/, pamatojoties uz viņas iesniegumu, ir atlīdzinājusi pieteiktos ārstēšanās izdevumus. Minētie apstākļi apstiprina, ka /datums/notikušais ceļu satiksmes negadījums ir apdrošināšanas gadījums, kuram iestājoties, apdrošinātājs atlīdzina zaudējumus, tostarp izdevumus sakarā ar cietušās personas ārstēšanu. Lietā nav nodibināts, ka /pers. E/ prasības pieteikumā norādītie ārstniecības izdevumi neattiektos uz paaugstinātās bīstamības avota īpašnieka civiltiesisko atbildību un tādēļ nebūtu atlīdzināmi saskaņā ar OCTA likumu, vai arī pārsniegtu apdrošinātāja atbildības limitu. Tiesa šos apstākļus atstājusi bez analīzes un tiem vērtējumu OCTA likuma kontekstā nav devusi, kaut gan tiem ir būtiska nozīme civiltiesiskās atbildības subjekta un atbildētāja atbildības pienākuma noteikšanā.

Mūsu ieskatā, atlīdzinājuma par ārstniecības izdevumiem pieprasīšana tieši no atbildētāja, kas Ceļu satiksmes likuma izpratnē nav nedz transportlīdzekļa īpašnieks, nedz valdītājs, nedz turētājs un transportlīdzekli lietoja uz darba tiesisko attiecību pamata, nevēršoties pie apdrošinātāja, kurš apdrošinājis transportlīdzekļa īpašnieka civiltiesisko atbildību, neatbilst likumam. Pretējā gadījumā, kā to norāda kasācijas sūdzības iesniedzējs, transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātā apdrošināšana kļūst pilnīgi bezjēdzīga.

Apkopojot teikto, secināms, ka apelācijas instances tiesas spriedumu daļā par ārstēšanās izdevumu piedziņu no atbildētāja nevar atzīt par pamatotu.

Civillietu departamenta tiesnese A.Briede

Civillietu departamenta tiesnesis N.Salenieks

-